

PM – Konsumtionsmönster under 2000-talet

Bakgrund

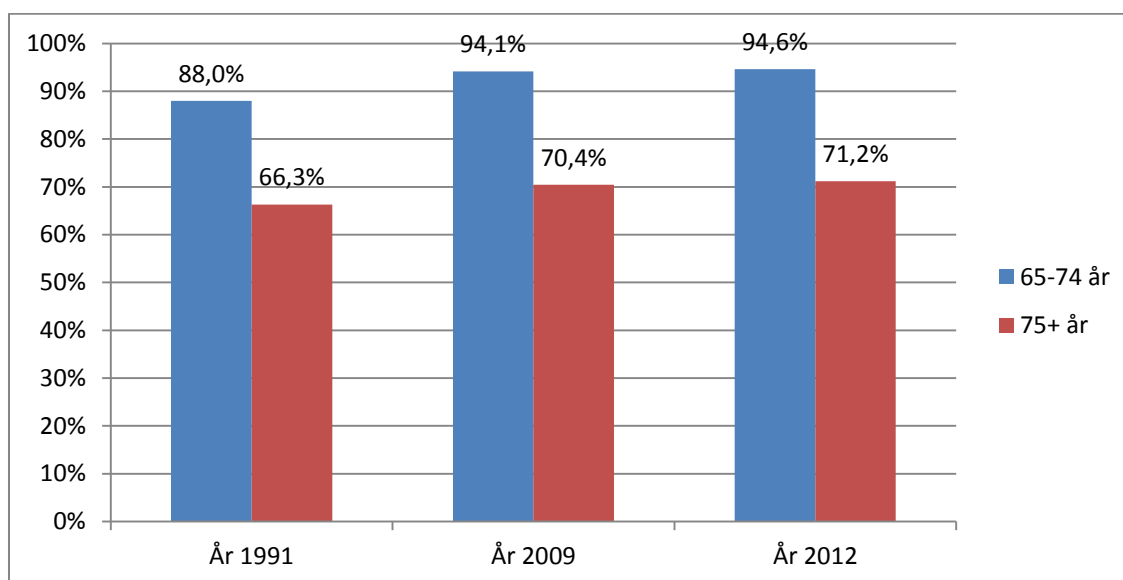
AMF utgav en rapport för några år sedan som analyserade pensionärernas konsumtionsmönster och hur dessa skilde sig åt jämfört med den genomsnittliga befolkningen. I denna rapport användes bland annat data från SCB:s undersökningar om hushållens utgifter (HUT) för år 2009. Denna promemoria är en uppdatering av konsumtionsmönstren i och med att data från år 2012 nu finns tillgängliga. Uppdateringen avser endast de avsnitt i rapporten som analyserade konsumtionsmönstren.

Inkomstskillnader

Undersökningar angående människors inköpsvanor och konsumtionsmönster har genomförts i Sverige sedan mitten på 1900-talet. Syftet med undersökningarna har främst varit att ge information om hur hushållens utgifter fördelats över ett antal varugrupper. Insamlingsförfarandet, redovisningen och variablerna i undersökningarna har däremot skiftat över tiden, vilket gör direkta jämförelser mellan olika tidsperioder svåra att genomföra. Detsamma gäller uppgifter över hushållens inkomster, vilka anger ramen för utgifterna. Men när det gäller de disponibla inkomsterna finns i alla fall en tydlig trend. Relativt andra grupper har pensionärerna fått det betydligt bättre över tid. I SCB:s databas finns det uppgifter över de disponibla inkomsterna i olika åldersgrupper från och med 1991. Vid startåret uppgick den disponibla medianinkomsten för personer mellan 65 och 74 år till 88 procent av medianinkomsten för personer mellan 30 och 49 år. För personer över 74 år var motsvarande andel 66 procent. År 2009 uppgick dessa andelar till 94 respektive 70 procent. År 2012 uppgick dessa andelar till 94 respektive 71 procent.

Enligt den senast tillgängliga inkomststatistiken uppgår nu dessa andelar till 95 respektive 71 procent. Den disponibla inkomsten för de äldre relativt andra grupper har alltså förbättrats ytterligare sedan rapporten från AMF släpptes.

Diagram 1. Pensionärernas disponibla medianinkomster som andel av medianinkomsterna för personer mellan 30 och 49 år

Källa: SCB

Numera borde alltså åtminstone yngre pensionärer vara lika attraktiva kunder som exempelvis 40-åringar. Deras disponibla inkomster är nästan i nivå med personer mellan 30 och 49 år och dessutom har de äldre ofta högre nettoförmögenheter än yngre människor.

Konsumtionsmönster

Men när det gäller jämförelser mellan dagens konsumtionsmönster för olika hushållstyper och historiska konsumtionsmönster finns det problem. Framförallt har det hänt en del när det gäller insamling av data samt hur data har delats upp och registrerats. Dels har de statistiska grupperingarna av konsumtionen förändrats, dels har även indelningen av hushållstyper förändrats. Men det går trots allt att hitta klara indikationer på att pensionärernas konsumtion har närmat sig övriga grupper.

I tabellen nedan redovisas uppgifter från SCB:s HUT¹-undersökning från 1978. Statistiken avser singelhushåll för personer över respektive under 65 år.

Tabell 1

Fördelning av konsumtionen för singelhushåll 1978				
	Under 65 år		Över 65	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Matvaror och drycker	11%	15%	22%	23%
Alkohol och tobak	6%	3%	5%	1%
Kläder och skor	4%	9%	6%	8%
Bostad	18%	21%	23%	30%
Inventarier	7%	9%	6%	10%
Hälso- och sjukvård	1%	2%	1%	2%
Transport, samfärd	21%	13%	14%	6%
Fritid, nöjen och kultur	14%	10%	10%	9%
Diverse varor och tjänster	14%	11%	10%	9%
Utrikes resor	4%	6%	2%	2%

Källa: SCB, HUT 1978

Vid slutet av 1970-talet bestod alltså hälften av pensionärernas konsumtion av mat- och bostadskostnader. För singelkvinnor över 65 uppgick utgiftsandelen för dessa två poster till 53 procent och för män till 45 procent. Bland singelhushållen för dem som var yngre än 65 år var motsvarande andelar 36 procent för kvinnor och 29 procent för män. Det innebär att den yngre befolkningen lade betydligt större andelar av sin konsumtion på inrikes- och utrikes resor, fritid och nöjen samt diverse varor och tjänster.

Under denna tid var det naturligt att marknadsförare av olika konsumentvaror och nöjen riktade sitt intresse främst mot de yngre åldersgrupperna. Dessutom framstod KPI som ett trubbigt instrument för att mäta pensionärernas kostnadsökningar. Prishöjningar på livsmedel hade en betydligt större effekt på pensionärernas samlade kostnader jämfört med den yngre befolkningen.

Samtidigt tyder mycket på att en hel del har hänt under de senaste 30 åren. Sedan 2003 har undersökningen gällande hushållens utgifter utförts på samma sätt en gång om året. I denna

¹ HUT är SCBs undersökningar av hushållens utgifter.

promemoria har vi uppdaterat tidigare specialbeställd statistik över hushållens utgifter fördelat på ålder. Vi kan med hjälp av dessa data jämföra hushåll där minst en person är över 64 år med samtliga hushåll.

Dessa uppgifter kan inte direkt jämföras med uppgifterna från 1978 men ger ändå en bild av att skillnaderna mellan den äldre och yngre befolkningens konsumtion har minskat. Via statistiken kan vi åtminstone få en grov uppfattning om hur konsumtionen hos hushållen förändrats över ett längre tidsperspektiv. Det gäller framförallt för de två stora utgiftsposterna för hushållen, bostäder och livsmedel. För dessa två varugrupper har de ingående undergrupperna inte förändrats nämnvärt.

Tabell 2 Andel av de totala utgifterna som spenderades på mat och bostad. År 2012

Samtliga hushåll	Hushåll 65- år
39%	42%

Källa: SCB

Som framgår av tabellen förefaller skillnaderna mellan pensionärernas och övriga gruppers utgifter för mat och bostad ha minskat markant. Fortfarande lägger de äldre en större del av sin inkomst på livsmedel och sina bostäder. Men skillnaderna är numera marginella. Istället för att omkring hälften av pensionärernas konsumtion riktades till dessa två områden är andelen nu nere i 42 procent, vilket bara är tre procentenheter mer än andelen i genomsnittshushållet. Det bör nämnas att det framförallt är andelen utgifter som går till mat och dryck som minskat drastiskt för de äldre hushållen. I jämförelse med förra mätningen som AMF gjorde senast kan vi konstatera att andelen av utgifterna som utgörs av mat och bostad fortsatt minskat något. För såväl samtliga hushåll som de äldre hushållen har andelen av utgifterna som gått till mat och bostäder minskat med cirka en procentenhet.

Med tanke på att undersökningen från 1978 skiljer sig åt från de nyare undersökningarna, bland annat när det gäller ingående varugrupper och undergrupper, är det svårt att exakt peka ut var pensionärerna ökat sin konsumtion. Men mycket talar för att varugruppen som i dag kallas för rekreation/kultur har ökat i omfattning.

Fritid och kultur stod för cirka 10 procent av pensionärshushållens² totala utgifter år 1978. Denna varugrupp har visserligen inte identiska undergrupper jämfört med dagens version, men de är så pass lika att vi med någorlunda säkerhet kan säga att utgiftsandelen ökat inom detta segment.

Rekreation/kultur stod år 2012 för knappt 16 procent av pensionärshushållens utgifter. Det är i sin tur en oförändrad andel jämfört med mätningen år 2009.

² Definitionen av pensionärshushåll skiljer sig åt mellan de bägge undersökningarna. I undersökningen från år 1978 är det singelhushåll där personen är över 64 år. I 2009 års undersökning är det hushåll där minst en medlem är äldre än 64 år. Denna skillnad i definition utgör alltså ytterligare ett osäkerhetsmoment när de bägge undersökningarna ska jämföras med varandra.

Utvecklingen under 2000-talet

Från och med år 2003 har alltså undersökningen om hushållens utgifter utförts på årlig basis och sett likadan ut med avseende på insamlingsmetodik och ingående varugrupper och deras undergrupper. Det gör att vi kan följa förändringar i konsumtionsmönstren över tid på ett mer exakt sätt. Det ger dessutom möjligheter att följa samtliga ingående varugrupper för att identifiera trendbrott. Det tillåter även att jämförelser mellan olika hushållstyper kan utföras på ett identiskt sätt år efter år.

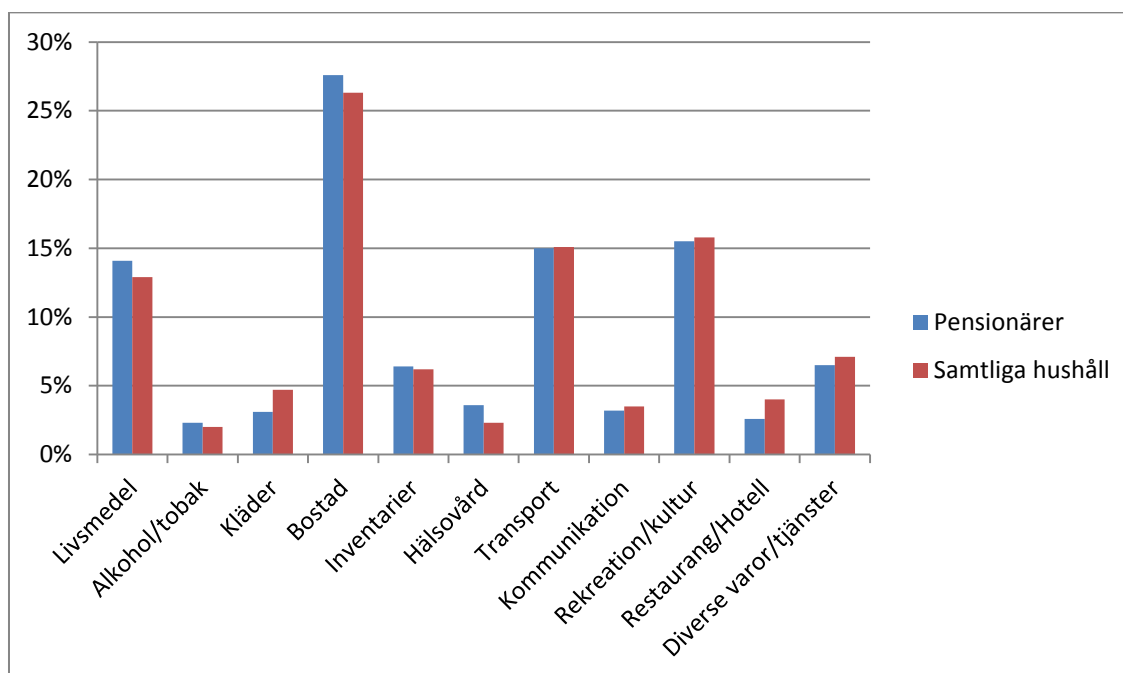
Vi kan därför undersöka om pensionärernas konsumtion närmat sig övriga grupper under 2000-talet och därmed verifiera de mönster som kom fram i föregående avsnitt.

Huvudsyftet för att varugrupperna delats upp på det sättet som gjorts i nedanstående diagram var att de behövde vara kompatibla med de ingående varugrupperna i konsumentprisindex (KPI). Denna promemoria kommer inte behandla KPI-delen av rapporten, men för att jämförelser ska kunna göras har vi givetvis använt oss av samma varugrupsindelning som tidigare. Vi nämner detta för att statistiken som används är skraddarsydd för just detta ändamål. I den officiella statistiken som bland annat publiceras i SCB:s databaser är varugrupperna annorlunda indelade än i våra exempel. Detta får till följd att våra beräkningar när det gäller en specifik varugrups andel av hushållens totala utgifter inte helt stämmer överens med de resultat som redovisas i den offentliga utgiftsstatistiken.

Av de elva ingående varugrupperna är bostaden hushållens största utgiftspost. Den är något tyngre för pensionärers hushåll än för befolkningen som helhet. Därefter följer rekreation/kultur och transport som stora poster. För dessa utgiftsposter finns numera nästan inga som helst skillnader i relation till populationen. Den fjärde största utgiften för pensionärshushållen är livsmedel. Det är en fortsatt något större utgiftspost för pensionärernas hushåll än för de genomsnittliga hushållen, även om skillnaden har minskat över tid. Inte oväntat är kostnaden för hälsovård en större post för pensionärerna, medan restaurang och hotell är en mindre kostnadspost.

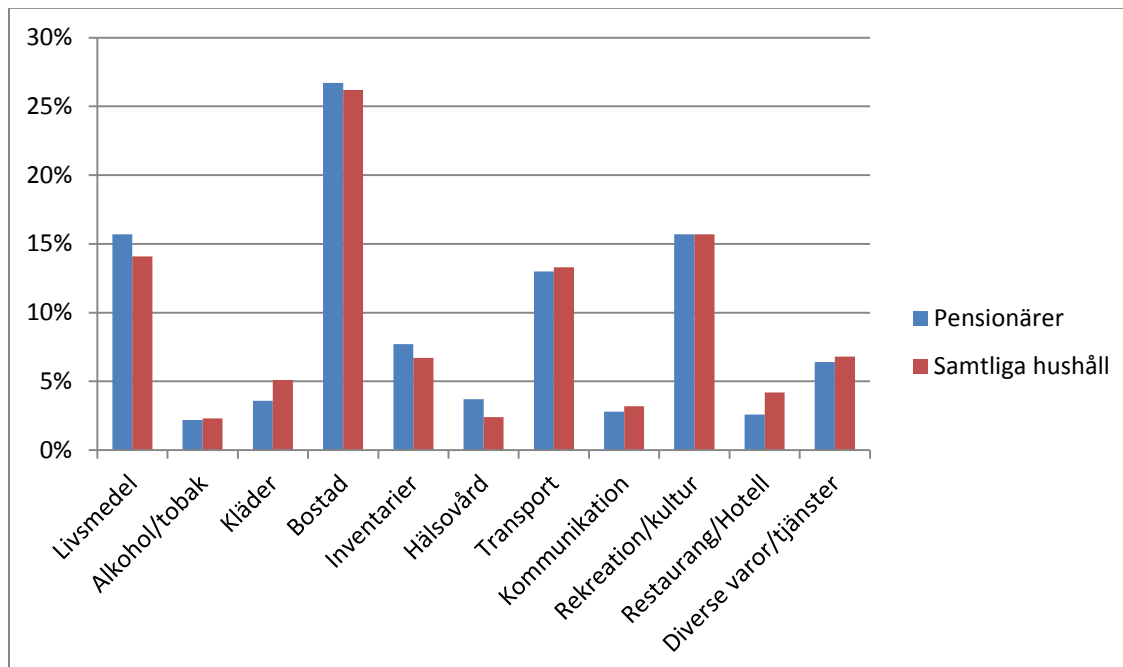
När vi tidigare jämförde 2009 års konsumtionsmönster med hur det såg ut år 2003 stod det klart att pensionärshushållens konsumtion i en allt högre grad börjar likna de genomsnittliga hushållen. Med de nya data som finns tillgängliga för år 2012 kan vi konstatera att hushållens konsumtionsmönster fortsatt är mycket lika varandras.

Diagram 2. Andel av hushållens utgifter fördelad på varugrupper. År 2012

Källa: SCB

Diagram 3. Andel av hushållens utgifter fördelad på varugrupper. År 2009

Källa: SCB

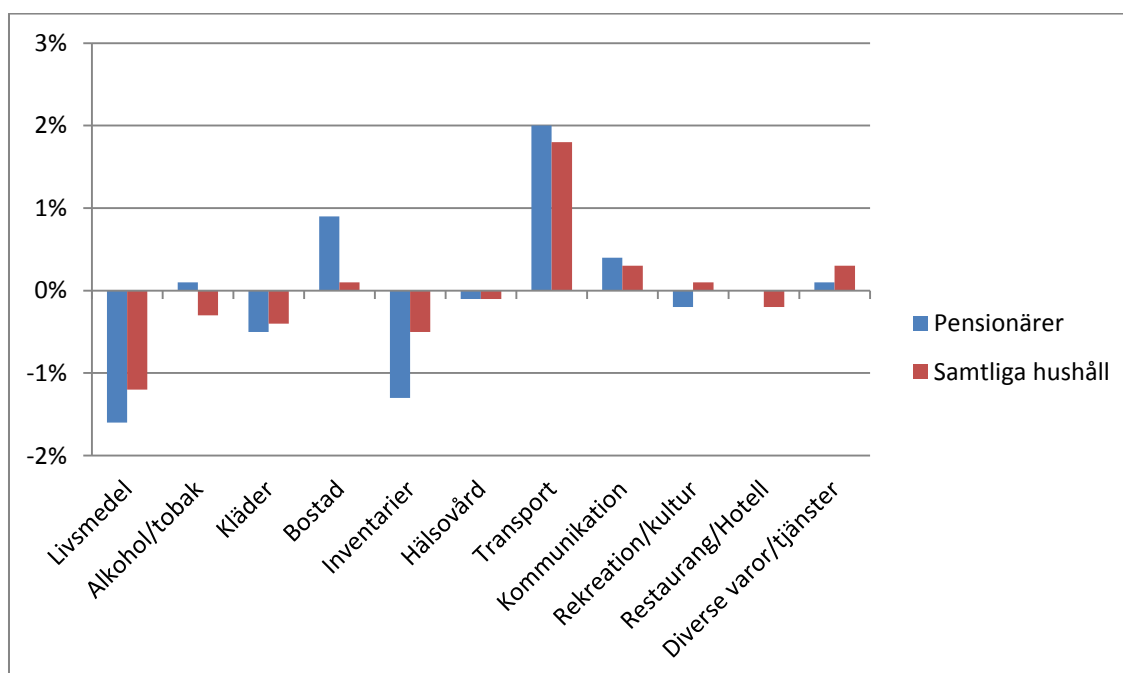
Om vi tittar på hur konsumtionsmönstren har förändrats sedan den förra mätningen (år 2009) kan vi snabbt konstatera att för de flesta varugrupper är förändringarna mycket små för bägge typer av hushåll. Det är inte överraskande eftersom konsumtionsmönster tenderar att förändras relativt långsamt. Men det finns relativt stora förändringar i en del varugrupper. Den som står ut mest är transportkostnadernas andel av utgifterna. Sedan år 2009 har den stigit med två procentenheter för pensionärshushållen och något mindre för populationen som helhet. Ökningen har gjort att transport utgör den tredje största utgiftsposten för bägge hushållen.

Samtidigt har matens andel av budgeten fortsatt att minska. För pensionärshushållen har utgiftsandelens för livsmedel minskat med cirka 1,5 procentenheter. För det genomsnittliga hushållet ligger minskningen något lägre. Skillnaden i förändringstakt har gjort att hushållstyperna närmats sig varandra under tidsperioden när det gäller hur stor andel av budgeten som går till mat och dryck (ej alkohol).

Detsamma kan sägas om utgiftsposten som avser inventarier. För pensionärshushållen har denna post minskat med drygt en procentenhet i vikt, medan minskningen är en bit lägre för det genomsnittliga hushållet. Även här har alltså skillnaden i förändringstakt gjort att hushållen närmats sig varandra när det gäller utgiftspostens andel av de totala utgifterna.

För två varugrupper har förändringstakten gått åt olika håll beroende på hushållstyp. Alkohol och tobak har tagit något större budgetutrymme för pensionärshushållen medan den tagit mindre utrymme för det genomsnittliga hushållet. För utgiftsposten som avser rekreation och kultur är situationen den omvända. Men det bör poängteras att såväl förändringstakten och skillnaderna mellan hushållen är ytterst marginella.

Diagram 4. Skillnad i konsumtionsmönster. År 2012 jämfört med år 2009. Procentenheter

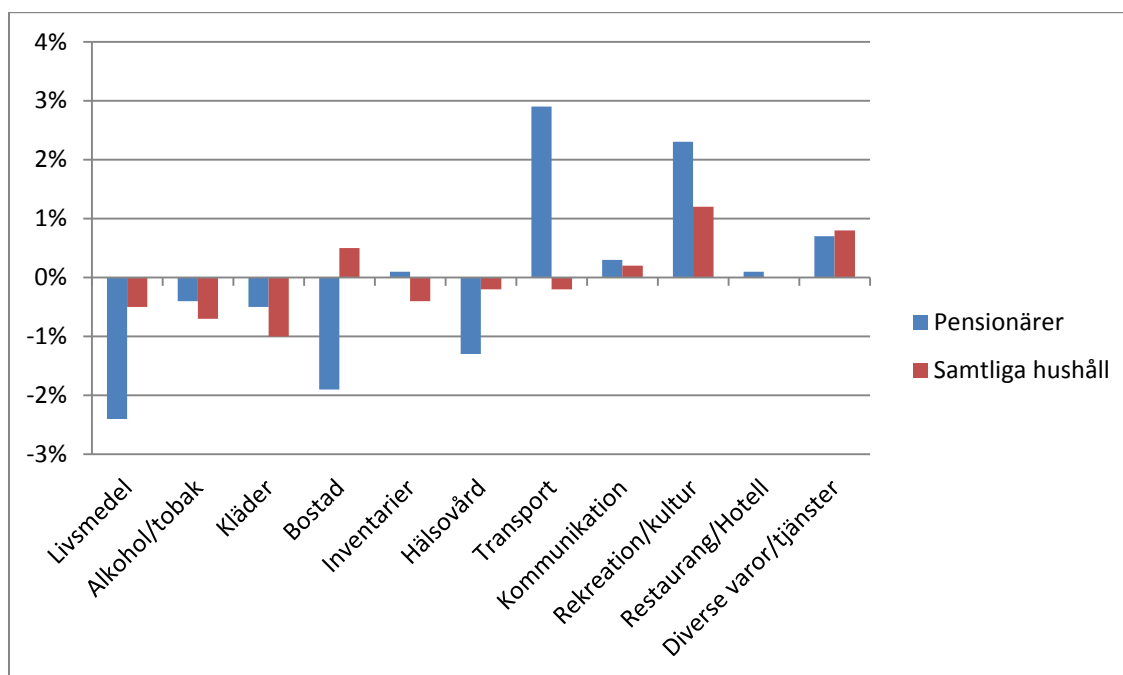

Källa: SCB

När vi tittar på förändringar av utgiftsposterna över en längre tidsperiod framträder större skillnader. Det blir tydligt att det främst är pensionärerna som ändrat sitt konsumtionsbeteende allra mest. Sedan år 2003 har utgiftsandelen för livsmedel minskat med mer än två procentenheter, bostadsutgifter har minskat ungefär lika mycket och utgiftsandelen för hälsovård har gått tillbaka med mer än en procentenhet. Pensionärerna uppvisar betydligt större nedgångar för dessa varugrupper än vad som registrerats för samtliga hushåll.

Om andelen av utgifterna har minskat för dessa varugrupper betyder det att andra varugrupper har ökat sin andel av den totala budgeten. För pensionärerna är det två utgiftsposter som står ut i detta avseende. Transportkostnader har tagit ett betydligt större utrymme av budgeten under tidsperioden. Detsamma kan sägas om utgiftsposten som avser rekreation/kultur. Båda dessa utgiftsposter indikerar att pensionärerna lever ett mer aktivt liv än tidigare. De förbättrade disponibla inkomsterna, framförallt för de yngre pensionärerna, har således i stor utsträckning använts till att berika livet med resor och kultur. Bägge dessa varugrupper har ökat i betydelse för pensionärerna i en avsevärd större utsträckning än vad de gjort för hushållen som helhet.

Diagram 5. Skillnad i konsumtionsmönster. År 2012 jämfört med år 2003. Procentenheter

Källa: SCB

Vi avslutar med ett övergripande diagram som visar hur pensionärernas konsumtionsmönster har förändrats sedan år 2003, med år 2009 som ytterligare ett jämförelseår. Som synes är det främst de mest "nödvändiga" utgifterna som minskat under de senaste tio åren. Utgifterna för livsmedel, bostaden och hälsovård har samtliga tagit mindre utrymme av pensionärernas budget under tidsperioden. Som vi diskuterade i tidigare avsnitt har det i sin tur gett ökat utrymme för konsumtion av mer nöje och resor.

År 2003 var livsmedel pensionärernas näst största utgiftspost. I dagsläget är varugruppen endast den fjärde viktigaste budgetposten. Såväl transport som rekreation/kultur är numera större mätt som andel av de totala utgifterna. Utvecklingen pekar som sagt på att dagens pensionärshushåll lever ett mer aktivt liv än tidigare.

Diagram 6. Andel av pensionärshushållens fördelad på varugrupper.

